

Lelkek és lépcsők, kapuk és létrák

Saját viláгодba lépsz át – Kobza Vajk képei

1. Régtől fogva, de mégis itt és most. Ha valaki először találkozik Kobza Vajk képeivel, először nagy valószínűséggel az animisztikus, totemisztikus őskultúrák sziklarajzaira, barlangi festményeire, dolmenekre karcolt képeire, sámándobokra pingált rajzolataira asszociál, érezve a lélekmadarak, az agancsos vadak, az íjakat feszítő vadászok, az égbe táruló látófák közegében a sztyeppei és sarkvidéki civilizációk sámánisztikus örökségét. Ha azonban a képek szimbolikáját, a mágikus színek letisztult, több modern és kevésbé modern kultúra egymásra következésének tudatában letisztult rituális rendjét jobban megfigyeljük, sejtésünk támadhat arról, hogy a valaha volt ősegszerűség alakzatait megidézve, Vajk itt és most tart nekünk képekkel képes és képtelen kortársi beavatásokat arról, hogy mi lenne hát az Eredendő, s ez most, éppen most eredendően honnan hová eredhet útnak bennünk. (Az „Eredendő” kitétel nem véletlen – ezeknek a Napút Tárlatában látható képeknek egy sokkal bővebb válogatása pontosan ezzel a címmel rendeződik egy Kobza Vajk-kiállítás anyagába, amely március 11-én nyílik meg a Kis Á Galériában.) Vegyük hát észre: múlt és jelen itt már egybetáruul a pillanat szentségében és révületében. Hogy lássuk a lelkeket és lépcsőket, a kapukat és létrákat Vajk képein, s ezek között úgy rebbenjen ide és oda a tekintenünk, ahogy a látófára kapaszkodó sámáné tehette egykoron. S ahogy itt és most élve is csak utat találhatunk ugyanezekhez az időtlen révületekhez – ahogy kortársunkként Vajk is teszi. Zenéket közreadva, liturgikus szövegeket jegyezve, képeket festve.

Ha a *Setét Toronyt* jegyző Stephen Kinggel – Vajk kedves szerzőjével – együtt szólva elfogadjuk, hogy az idő csupán arc a vízen, akkor arra is örömmel csodálkozunk rá Vajk honlapját (www.kobzavajk.com) megnyitva, s látva a nyitóképen Vajk portréfotóját a maga sötét hátterében kirajzolódva, hogy az idő lehet akár arc is a csillagos égen. S ha így teszünk, akkor a tetejetlen fa ágakkal ágas rajzolatainak pókfonalait nézve Vajk arca körül már szép sorban meg is kapunk olyan beavató mondatokat a fotók alatt, amelyek számunkra most ezeknek az eredendő képeknek a világában is utat mutathatnak.

Valójában nem létezik se feltaláló, se művész, csupán beavatás, amely bepillantást enged a kozmikus tudatba – így szól az egyik irányt mutató mondat Vajk honlapján.

Nincsenek ég-ígérő fák gyökerek nélkül – így szól a másik.

Nincs félnivalónk, mert eredendők a belső csend, a sötétség, ahol a fény is megszületik – így szól egy megint másik.

Kezemben a hangszer, az ecset, a toll eszköz, miközben én is eszköz vagyok, amin keresztül az abszolút szemléli saját magát – teszi hozzá ehhez az egészhez a magáét egy megint másik.

Ha eddig csak sejthettük, most már legyen magától értetődő: hiszen ennek az útmutatásnak az értelme teljességgel (és tejjességgel, a Tejes Út tejjességével) világos – Vajk művészete programművészet, s így aztán minden egyes alkotása egy meditációs program az eredendő megszólítására és előhívására. Amennyiben az időben, az ősidőkben gyökerezik – úgy a pogány kultúra ősiségtudata élte. Amennyiben program – úgy a kortársi kultúra vérfrissítésének szándéka: egy szerelmes életigenlés vezet.

Ahogy ugyanis beszélhetünk katolikus univerzalizmusról, ugyanígy létezik egy sokkal ősbibb pogány univerzalizmus is, amely kifejezésben a pogány kitétel természetesen nem szitokszó, hanem áhítatos örömmel megvallott, bensőséges érzelmkitörés: az Ég és a Föld Menyegzőjén lakodalmat lakó, tombolóan boldog, szertelenül felszabadult, harcos lendülettel, minden szájalomra méltó, gyónni való büntudat nélkül előretörő szerelemvallás jele.

Ez az univerzalizmus pedig időtlen. Öröktől fogva van – és örökkön-örökké lesz. Ellene bárki bármit mond és tesz. Mert erről a tejes teljességről minden ártó szándék lepereg.

Ez a teljesség pedig természeténél fogva az ősiségből mindig a jelenbe vezet: kicsit úgy, ahogyan Vajk legutóbbi zenei albumán a mágikus sorszámokat viselő dalok címeit megnézve is szépen egymás felé vezethetjük az „ott és akkor” és az „itt és most” vándorújtait. (Az *Elmozdult világ* című album harmadik száma ugyanis az *Ősemlekezet* címet viseli – míg a kilencedik szám maga a *Jelenbe érkezés*.)

2. Mámor, mágia, magasság. Ahogy Vajk teljes természetességgel nyúl a keleti hangszerekhez (a koboz, az ud, a saz, a preparált baglama, a gusli, a pszalterium és a kitarra avatott mestereként több albumon is szépségesen meditatív zenei alkotásokat jegyezve), a képein ugyanígy teljes természetességgel nyúl a mágikus színekhez: egyrészt a fekete, a fehér és a vörös, másrészt az arany és a fekete világteljességéhez.

A fekete és a fehér színének egymásra találásában a taoista kozmogónia, a jin és a jang egymást kiegészítő harmóniája jelenik meg, de a fekete számára egyben a belső csend sötétsége is. Ahol aztán a fény is megszületik – írja, s ezzel akarva-akaratlanul megint egy taoista bölcs, Wen-ce tanításával kerül összhangba: tudva, milyen az, amikor nyugalomban egybeolvadunk a sötétséggel, hogy aztán tetteinkben magunk legyünk a fény. A fehér és a vörös viszont már számára nem más, mint a csont és a vér teljessége – a kozmosszal együtt lélegző emberi test megtartó, mozgató és éltető erejének képi jele. A csont az élet fehér köve – tudatja velünk Vajk, s ezzel már a fehér mágia gyógyító erejét is felszabadítja. Nézzünk rá *A csontok ura a kozmikus porból megteremti önmagát* című képére. S aztán olvassunk bele a Vajk honlapján nemrég közölt versbe, az *Éhes szellemek elűzésének regéje* soraiba, amelyekben szintén a csontok urát idézi meg nekünk: „A csontok ura koponyából iszik, tudata tiszta tér. / Idomítja az éhes dögöket, nem haraggal: / Rovásjeles halszálcsonst ostorral!”

Ha ezt megtettük, máris érteni véljük, miért szerepel Vajk oly sok képen a képmezőbe írva szöveg, de nem is akármilyen szöveg. Kalligrafikus írással kibomló, révület útján járó gondolatokat lejegyző szöveg – vagy éppen a rovásokat, a rúnákat formázó, pogány örökséget idéző írásnak tetsző pszeudoírás.

A csontok urának rovásjelei ezek – ahogy a képein sorakozó, sereglő, lélekben utazó pálcikaalakok is olybá tűnhetnek, mint egy képzeletbeli halszálcacsont ostor csapásait kirajzoló vonalak, amelyek ily módon szintén a csontok ura által idomítva, az ő szándékához idomulva csapódtak a képek felületére.

Mámor szülte alkotások hát ezek, de ez a mámor egyszerre lehet lágyan kibomló révület, ugyanakkor tombolva elszabaduló eksztázis is. Ha valaki nehezen fogadná el, hogy miképpen férhet meg egyazon tudatban – legyen az bármennyire vibráló tudat is akár – ez a két tudatmódosulás, az mélyedjen el jobban Vajk zenei produkcióinak hangulati játéktérében. Befogadva egyrészt Vajk meditációs zenéit, a Kobza Vajk Group alkotásait, a Weixelbaum Laurával, Heidrich Rolanddal, Thomas Gundermann-nal közösen jegyzett anyagait, de méltányolva közben azt is, micsoda tomboló gyönyörűséggel pengeti a koboz vagy a saz húrjait Vajk sokszor a Vágtázó Csodaszarvas vendégeként színpadra állva.

Vajk képeinek színszimbolikájára figyelve a fekete, a fehér és a vörös márkáns színhangsúlyain kívül az arany és a fekete színeinek találkozására is külön fel kell figyelnünk. Ha a mámor és a mágia kulcsszó ennek a festészetnek a megértésében, akkor a magasság fogalmának képbe helyezésénél sem adhatjuk alább. Az arany és a fekete találkozása Vajk képeiben maga a kozmikus tudat vibrálása és oszcillálása: az arany ilyenkor mindig a Nap színe (tisztelgés-ként a táltoshit napkultusza, csillagvallási öröksége előtt is), a fekete pedig a kozmikus űr tátongó sötétsége.

A kozmikus tudat vibrálásának képszöveg formáját öltő jele az is Vajknál, amikor az egyik képébe a rá jellemző kalligráfiával gondosan beírja: „Nincsen határa a Világegyetemnek, csak forog, forog. A megtisztulás útja beteljesíti a kört.”

A kör beteljesülése a középponti eleme Vajk *Naplátomás* című képének is, amelyen a vörös napkorongban a napszél kirajzolta vonalak arcot formáznak – élő és eleven jeleként Nap úrfinak magának. Hogy egyrészt ezzel is a magyar őshagyomány pogány istenpanteonja előtt tisztelegjünk. De másrészt ezzel már a XX. századi tudomány jeles elméleti biológusai, napkutatói felismeréseinek körében is otthon legyünk: ismerve a Kobza Vajk számára is mérvadó Grandpierre Atila csillagász és etnopunkénekes, a VHK frontembere gondolatira is nagy hatást gyakorló Bauer Ervin elméleti biológiai alaptételét a tágabb értelemben vett és azonosított élet mibenlétéről. Amelynek szellemében egy magasabb absztrakciós szinten a Világegyetem és a Nap is élőlényeknek tekinthető – hiszen nem csupán fizikailag determinált, hanem az élő szervezetekre jellemzően spontán válaszreakciókat is produkálnak a környezetükre.

Ha így vesszük, ez sem volna más hát, mint az „ott és akkor” beletárlulása az „itt és most” világába. Az ősiségtudat és a modern tudomány találkozása – feltéve ha látomásos alkotóművészetről és látomásos tudományos kutatásról beszélünk, így is, úgy is beavatást engedve a kozmikus tudatba.

3. Alternatív valóságok. Ha felfejtettük Vajk képeinek ősiségtudatát és modern beavató programját, s a magunkévá tettük ennek a képalkotási rendnek a mágikus gondolkodásra hagyatkozó összes szertartását, még az alternatív valóságokra nyíló kapukat is észre kell vennünk, ha valóban mindenestül otthon akarunk lenni ebben a művészetben.

Saját világodba lépsz át egy rád erőltetett világból – olvashatjuk Vajk egyik képén a képmezőben. S ha ezt az állandó átjárást megértjük, akkor helyén tudjuk kezelni azt a sok-sok lépcsőt, létrát, kaput, ami ezeken a képeken innen oda s onnan ide vezet. Meglátjuk az örök vonulást a lélekutazó lelkek repesésében, a totemállatnak tetsző patás állatok dübörgésében és a születendő lelkeknek tetsző lélekmadarak szárnyalásában.

De látnunk kell ezen túl még valami mást is. A lélek útjainak és a kozmikus tereknek a meghódításán túl az alternatív valóságok teremtését is.

Vajk megfesti nekünk azt a Világtojást, amelyikből nem megszületik a világ, hanem amelyikben már benne is él egy eredendő, igaz: másik valóság. Megfesti a csontok urának kozmikus porát és a bolygó lelkek bolyongó bolygóját, de úgy, hogy a csontok ura olyan vad, amelyik nem testesült meg semmilyen általunk ismert valóságban. És úgy, hogy a bolyongó lelkek után kötélhágcsók csápjait kinyújtó bolygó formája sem követi semelyik általunk ismert kozmológiai rend érvényességét.

Ha a mágiával magvas mámor összes módosult tudatállapotát s a kozmikus tudat minden egyetemes oszcillálását magunkhoz vesszük, ez itt még mindig kevés, ha részt akarunk venni Vajk lélekutazásain. El kell szánnunk magunkat még arra is, hogy szüntelen a teremtés, s a képzeletünk ebben részt is vesz – fedve mindent, amit az eddig megteremtett világ csodáiból már ismerhetünk.

Abban a szerencsés helyzetben van részem, hogy Vajk dolgaiba egy idő óta személyesen is beavatást nyerve engedhetem, megengedhetem magamnak, hogy ezek a képek az érzékek feletti érzékelés minden határán át hatással legyenek rám, ahogy talán más módon, más alkotásokkal pedig én is hatással lehetek arra, aki ezeket a képeket a magáénak vallja. Engedve, mindösszesen azt engedve, hogy ő eszköz legyen – s most megint Vajkot idézem –, amin keresztül az abszolút szemléli saját magát.

S ahogy erről néha leveleket váltunk, a búcsúformulánk gyakorta merít a táltoshagyomány rítusszövegeinek emlékeiből.

Áldás az úton járóknak – írjuk a levelünk végére néha egymásnak.

Ugyanezt kívánhatom most mindazoknak, akik ránéznek ezekre a képekre, s engedik, hogy közben a lábuk alá fusson a hét rendbéli út.

Toót-Holló Tamás